

SURİYELİLERİN OLUMLU VE OLUMSUZ SOSYO EKONOMİK ETKİLERİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Murat Kırdar¹

Yönetici Özeti

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün verilerine göre 2022 yılı sonunda Türkiye'de geçici koruma altında yaşayan 3,6 milyon Suriyeli bulunmaktadır. Bununla birlikte, Türkiye (2015 yılından bu yana) dünyada en çok mülteci barındıran ülke konumundadır. Türkiye'deki Suriyelilerle ilgili tartışmanın sağlıklı yürümesi için bu grubun ülke ekonomisine etkisini ve istihdam, eğitim ve sağlık gibi konularda kendi durumlarını anlamak gerekiyor. Bu amaçla, aşağıda bu konuda şimdiye dek gerçekleştirilmiş bazı araştırmaların bulgularını değerlendiriyorum. Bu değerlendirme tamamen pozitif bir yaklaşım taşımaktadır; bu hassas konu tabii ki normatif yaklaşımla da tartışılmalıdır ama bu araştırma notunun amacı bu değildir.

Yerel istihdam üzerinde asimetrik etkiler

Öncelikle Suriyelilerin gelişinden yerel halk arasında olumlu ve olumsuz olarak etkilenen gruplar olduğunu göz önünde bulundurmak gerekiyor. Aksu, Erzan, ve Kırdar (2018), TÜİK'in Hanehalkı İşgücü İstatistiklerini kullanarak Suriyelilerin yerel halkın işgücü piyasası çıktıları üzerindeki etkilerini inceledikleri çalışmada, kayıt dışı sektörde çalışan erkek yerel halkın istihdamında azalma bulurken, kayıtlı çalışan erkek istihdamında artış bulmaktadır. Diğer bir deyişle, Suriyelilerin gelişi erkek yerli nüfusu kayıt dışı sektörden kayıtlı sektöre taşıırken,² bir grup kayıt dışı ücretli çalışanın işini kaybetmesine de neden olmuştur.

Buna ek olarak, Suriyelilerin yoğunlaştıkları bölgelerde, yerli erkekler arasında kendi hesabına çalışma artmıştır. Yerli kadınlar için Suriyelilerin gelişinin toplam etkisi daha olumsuz olmuştur. Bunun ana nedeni, erkekler için olanın aksine, kadınların hem kayıt dışı hem kayıtlı istihdamının olumsuz etkilenmesidir. Olumsuz etkiler daha çok inşaat ve tarım gibi sektörlerde

¹ Boğaziçi Üniversitesi, Betam ortak araştırmacısı, murat.kirdar@boun.edu.tr

² Bu bulgu ile uyumlu olarak, Akgündüz ve Torun (2020) Suriyelilerin gelişi ile yerli çalışanların manuel işgücü yerine daha vasıf gerektiren ve soyut işlere yöneldiğini bulmuştur.

yoğunlaşırken, imalat ve servis sektörlerinde kayıtlı istihdam artışı kayıt dışı istihdamdaki azalışı geçmiş ve net etki pozitif olmuştur.

Suriyeli göçmenlerin yerel halkın işgücü çıktıları üzerindeki etkisinin bölgelerin gelişmişlik seviyesine göre nasıl değiştiğini inceledikleri çalışmada, Aracı, Demirci ve Kırdar (2022), etkilerin az gelişmiş bölgelerde (Güneydoğu Anadolu gibi) daha olumsuz, gelişmiş bölgelerde (büyük şehirlerde) ise daha olumlu olduğunu bulmuşlardır. Az gelişmiş bölgelerde yerel halk Suriyelilere eğitim ve yaş dağılımı gibi özelliklerde daha benzer olduğundan işgücü piyasasında Suriyeliler tarafından daha kolay ikame edilebilmektedirler. Tersine, gelişmiş bölgelerde yerel işgücü daha eğitilmiş olduğu için, kayıt dışı çalışan Suriyeliler daha tamamlayıcı bir faktör olmaktadır.

Suriyeliler geçimlerini büyük ölçüde çalışarak sağlıyorlar

Toplumun bir kesiminde, Suriyelilerin yardımlarla yaşadığı gibi doğru olmayan bir algı mevcuttur. Öncelikle Suriyelilere verilen yardımların maddi kaynağının çok önemli bir kısmının yurt dışından geldiğini vurgulamak gerekir. Örneğin, 2016 yılının kasım ayından itibaren Suriyeli ailelere belirli koşullar altında yapılan Kızılay yardımının kaynağı Avrupa Birliği'dir. Daha önemlisi, Suriyelilerin önemli bir bölümü hayatını çalışarak kazanmaktadır. Demirci ve Kırdar (2021) ülke seviyesinde temsiliyet özelliği taşıyan Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü'nün yaptığı Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (TNSA) verilerini kullanarak yaptıkları çalışmada, Suriyeli ve yerli halkın istihdama katılma oranlarındaki farkın erkekler arasında düşük olduğunu bulmuşlardır. Aynı çalışma, Suriyeli ve yerel kadınlar arasında işgücüne katılım oranındaki daha büyük farkın ise – Suriyeli kadınların ortalamada daha eğitimsiz olduğu gibi özellikleri kontrol ettikten sonra – epeyce kapandığını tespit etmektedir.

Avrupa ülkelerindeki mültecilerin istihdam oranları ile karşılaştırıldığında (Brell, Dustmann, Preston, 2021) Türkiye'deki Suriyelilerin istihdam oranı çok daha yüksektir. Bunun en önemli nedeni Suriyelilerin kayıt dışı işgücü piyasasında rahat iş bulmalarıdır. Diğer taraftan, bu durumun bazı olumsuz olabilecek sonuçları da vardır. Yine TNSA verileri kullanarak yaptıkları çalışmada Dayıoğlu, Koç ve Kırdar (2021) Suriyeli çocukların istihdamının da yüksek olduğunu bulmuşlardır. 2018 yılında, 15 ile 17 yaş arasındaki erkek Suriyeli çocukların yüzde 48'i ücret getiren bir işte çalışmakta idi.

Firma performansına olumlu etki

Suriyelilerin gelişinin önemli boyutlarından biri de firmalar üzerindeki etkisidir. Sığınmacılar firmaların performansını iki şekilde olumlu etkilemiştir. Birincisi Suriyelilerin işgücüne katılımı ile özellikle kayıt dışı işgücü çalıştıran şirketlerin üretim maliyetleri düşmüştür çünkü bu şirketler Suriyelileri çok düşük ücretlere daha fazla mesai yaptırarak çalıştırabilmiştir. İkincisi Suriyelilerin gelişi mal ve hizmet iç-talebini artırmıştır.

Akgündüz, Bağır, Cilasun ve Kırdar (2020), Sanayi Bakanlığı'nın Girişimci Bilgi Sistemi verisini 2008 ile 2018 yılları için kullanarak Suriyelilerin gelişinin firmaların satışlarını ve karlarını artırdığını, bunun da özellikle imalat ve inşaat sanayinde görüldüğünü bulmuşlardır. Suriyelilerin gelişi ile yeni kurulan şirket sayısında da bir artış olduğu ve bu artışın özellikle de küçük şirket (az sayıda eleman çalıştıran) sayısındaki artıştan kaynaklandığı bu çalışmanın bulguları arasındadır. Türkiye'de küçük şirketlerin daha çok kayıt dışı işçi çalıştırdığı göz önüne alınınca, bu bulgu yukarıdaki işgücü piyasasıyla ilgili çalışmaların bulgularıyla uyumludur. Altındağ, Bakış ve Rozo (2021), TÜİK verileri kullanarak, 20'den fazla çalışanı olan firmalar üzerinde yaptıkları araştırmada, Suriyelilerin firmaların üretimlerinde kullandıkları elektrik gibi girdilerin artırdığını bulmuşlardır.

Akgündüz, Bağır, Cilasun ve Kırdar (2020) çalışması Suriyelilerin Türkiye'deki firmaların performansına diğer bir pozitif etkisini de ortaya koymuştur. Yerli firmaların ihracat miktarı ve sattıkları malların çeşitliliği artmıştır. Bu artış özellikle Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkelerine yapılan satışlarda görülmektedir ki bu bulgu Suriyeli firma çalışanlarının bu bölgelerdeki ticari ağlarının (kendileri daha önce Suriye'de çalışırken kurdukları) önemine işaret etmektedir.

Fiyat etkileri

Suriyelilerin üretime katılmaları hem üreticiler için hem tüketiciler için olumlu sonuçlar doğururken (işgücü maliyetlerindeki azalmanın fiyatlar üzerindeki düşürücü etkisi nedeniyle), Suriyelilerin tüketime katılması üreticiler için olumlu, tüketiciler için ise potansiyel olarak olumsuz etkileri – fiyat artışı şeklinde – olabilir. Aksu, Erzan ve Kırdar (2018) Suriyelilerin yaşadığı bölgelerdeki ortalama enflasyon oranının daha yüksek olduğunu ve bu yüksekliğe neden olan başlıca etmenin barınma harcamaları olduğunu bulmuşlardır. Akgündüz, Hacıhasanoğlu ve Yılmaz (2022) alınan konut kredilerine dair zengin bir veri-seti kullanarak yaptıkları çalışmada ise Suriyelilerin yaşadıkları bölgelerde ilave talebin konut fiyatlarını artırdığını bulmuştur. Kiralık konut piyasasına giren konutların kiralarına dair veri olmadığından cari kiraların nasıl etkilendiğini bilmiyor olsak da artan konut fiyatlarının cari

kiraları da artırmış olduğunu kestirebiliriz. Barınma harcamalarının enflasyonist etkisi de bu kestirimi teyit etmektedir.

Sağlık ve eğitimde olumlu ve olumsuz etkiler

Suriyelilerin yerel halk üzerindeki diğer önemli bir etkisi paylaştıkları sağlık sistemi üzerinden gerçekleşmektedir. Aygün, Kırdar ve Tuncay (2020) Suriyelilerin gelişinin sağlık sistemi üzerindeki etkisini inceledikleri çalışmada, devletin Suriyelilerin yaşadığı bölgelerdeki hemşire, çocuk doktoru ve hastane yatak sayısını artırdığını, dolayısıyla bu sağlık girdilerinin kişi başına (yerel halk ve Suriyeli) olarak azalmadığını, fakat kişi başına doktor, ebe, hastane, yetişkin acil servis ünitesi yatak sayısında azalma olduğunu bulmuştur. Bu azalmaların sağlık çıktılarında ve hasta memnuniyetinde olumsuz etkiler yaratmasını bekleriz.

Aynı çalışma, Suriyelilerin gelişinin bebek ve çocuk ölümlüğü üzerinde olumsuz bir etkisini bulmamıştır. Diğer taraftan, Erten, Keskin, Özen ve Omurtak (2022) Suriyelilerin gelişinin yerli çocuklar arasında gözlenen bulaşıcı hastalıklarda artışa neden olduğunu göstermektedir ki benzer bir bulgu daha önce de Kolombiya'daki Venezuelalı göçmenler bağlamında bulunmuştur (Ibanez, Rozo, ve Urbina, 2021).

Suriyelilerin gelişi eğitim ve sağlık sisteminin altyapısı üzerindeki baskıyı artırırken, yerli çocukların okullaşmaları üzerinde beklenmedik denebilecek olumlu bir etki de yapmıştır. Çakır, Erbay ve Kırdar (2021) Suriyelilerin gelişi ile 15 ile 17 yaşındaki yerli erkek çocukların okula devam etme olasılığının arttığını bulmuştur. Bu yaşlardaki erkek çocuklar kayıt dışı sektördeki istihdam olanaklarını Suriyelilere kaptırırken okula devam etmeyi tercih etmişlerdir.

Sonuç

Özetle, Suriyelilerin gelişinden olumlu ve olumsuz etkilenen gruplar olmuştur. Suriyelilerin yaşadığı bölgelerdeki firmalar büyürken ve yeni firmalar açılırken, özellikle Orta Doğu ve Kuzey Afrika bölgesine yapılan ihracat artmıştır. İstihdamda ise erkeklerde kayıt dışı çalışmadan kayıtlı çalışmaya bir geçiş yaşanırken toplam kayıtlı istihdam artmış ve erkek çocuklar arasında eğitime katılmada da artış yaşanmıştır. Diğer taraftan kadın istihdamı azalmış, fiyatlarda artış olmuş ve eğitim ve sağlık hizmetleri üzerindeki baskı artmıştır. Bu durumda, uygulanacak politikaların özellikle bu gelişmelerden olumsuz etkilenen kesimi göz önünde bulundurması gerekir. İlk olarak, Suriyeli çalışanlardan olumsuz olarak etkilenen düşük eğitilmiş ve kayıt dışı sektörde çalışan yerel halk için destekleyici politikalar uygulanabilir. Buna

ek olarak, Suriyelilerin yoğun olduğu bölgelerdeki eğitim ve sağlık hizmetlerini kuvvetlendirici yatırımlar gerekmektedir.

Referanslar

Akgündüz, Y.E., Y. K. Bagir, S.M. Cilasun, Kırdar, M.G. (2020) "Consequences of a Massive Refugee Influx on Firm Performance and Market Structure," IZA Discussion Paper No: 13953.

Akgündüz, Y.E., Hacıhasanoğlu, Y.S., Yılmaz, F. (2022) "Refugees and Housing: Evidence from the Mortgage Market," *The World Bank Economic Review*.

Akgündüz, Y.E., Torun, H. "Two and a half million Syrian refugees, tasks and capital intensity," *Journal of Development Economics* 145.

Aksu, E., Erzan, R., M.G. Kırdar (2019) "The Impact of Mass Migration of Syrians on the Turkish Labor Market," *Labour Economics* 76, 102183.

Altındağ O., Bakış O., Rozo S. (2020) "Blessing or burden? impacts of refugees on businesses and the informal economy." *Journal of Development Economics* 146, 102490.

Aracı, D.T., M. Demirci, & M.G. Kırdar (2022) "Development Level of Hosting Regions and the Impact of Refugees on Natives' Labor Market Outcomes in Turkey," *European Economic Review*, 104132.

Aygün, A., M.G. Kırdar, & B. Tuncay (2021) "The Effect of Hosting 3.4 Million Refugees on Native Population Mortality," *Journal of Health Economics* 80, 102534.

Brell, C., Dustmann, C., & Preston, I. (2020). The labor market integration of refugee migrants in high-income countries. *Journal of Economic Perspectives*, 34(1), 94-121.

Çakır, S., Erbay, E., & M.G. Kırdar (2021) "Syrian Refugees and Human Capital Accumulation of Native Children in Turkey" CReAM Discussion Paper 39/21.

Dayioglu, M., Kırdar, M.G., Koç, I. (2021) "The Making of a Lost Generation: Child Labor among Syrian Refugees in Turkey," IZA Discussion Paper No:14466.

Demirci, M. ve M.G. Kırdar (2021) "Labor Market Integration of Syrian Refugees in Turkey," *World Development* 162, 106138.

Erten, B., Keskin, P., Omurtak, M., & Ozen, I. C. (2022). Syrian Refugee Inflows, Health-Care Access, and Childhood Vaccination in Turkey. *The World Bank Economic Review*.

Ibáñez, A. M., Rozo, S. V., & Urbina, M. J. (2021). Forced migration and the spread of infectious diseases. *Journal of Health Economics*, 79, 102491.